

KELAM

12. SINIF

Dinin Anlaşılmasında Farklı Yorumlar

ŞİÂ (Ehl-i Bid'at Mezhepleri)

İtikâdî ve Siyasi Yorumlar

Başlıca İtikadi Mezhepler

Ehl-i Sünnet

(Vahiy iklimi, Kur'ân ve Hadis-Sünnet)

- Selefiyye
- Eş'âriyye
- Mâturidiyye

Ehl-i Bid'at

(İslam öncesi örf-âdetlerin etkisi)

- Hâricilik
- Mürcie
- Şiâ
- Mu'tezile
- Cebriyye

NASS

Dinî metinlerin (Âyet, Hadis-Sünnet)
anlaşılması, yorumlanması, uygulanması

Ehl-i Sünnet

Vahiy + Akıl (Re'y, Te'vil)

Selefiler: Sadece Vahiy (Akıl, yorum te'vil yok)

Eş'âriyye: Vahiy + Akıl (Nakil önemli)

Mâturidiyye: Akıl + Vahiy (güncellik, yorumlar önemli)

Ehl-i Bid'at

(İslam öncesi örf-âdetlerin etkisinde olan akıl)

Sosyal, ekonomik ve siyasi iklimin etkisinde

Başlıca Siyasi ve İtikadi Mezhepler

HARİCİLİK

Sıffîn Savaşından sonra (M.S. 657) gerçekleşen Hakem Olayında (Tahkim Hadisesi) Hz. Ali'yi destekleyen bir grup Hz. Ali'den ve ordusundan ayrılmıştır.

Bunlara **ayrılan, terk edip giden** anlamında **Hârici** denmiştir.

Başlıca Siyasi ve İtikadi Mezhepler

MÜRCİE

Mürcie; erteleyen geriye bırakan, tehir eden kimse demektir. Kelam ilminde ise; mürtekib- i kebire diye kavramlaştırılan büyük günah işleyen kimsenin inancı ve ahiretteki durumu ile ilgili herhangi bir karar vermeyip böyle bir kişinin hükmünü Allah'a (c.c.) havale eden mezhebe verilen isimdir. Büyük günah işleyenlerin hükmünü öbür dünyaya bıraktıklarından dolayı mezhep **Mürcie (geri bırakanlar)** ismini almıştır. Bu anlayışa da **irca** (hükmü ahirete bırakma) denir.

Başlıca Siyasi ve İtikadi Mezhepler

Ehl-i Bid'at

(İslam öncesi örf-âdetlerin etkisi)

- Hâricilik
- Mu'tezile
- Mürcie
- Cebriyye
- Şiâ

Başlıca Siyasi ve İtikadi Mezhepler

ŞiÂ

Şia, Sözlükte **grup, topluluk, taraftar** ve **yardımcılar** anlamlarına gelen terim olarak Dördüncü Halife Hz. Ali'nin tarafını tutanların ve onun diğer bütün sahabelerden üstün olduğunu kabul edenlerin mezhebidir.

Şia, hilafetin nas ve tayin yoluyla Hz. Ali'ye ve soyuna tahsis edildiğini iddia eder. Bu mezhep dinî ve fikrî olmaktan çok hilafet tartışmalarından doğmuş siyasi bir mezheptir. Şia'ya göre Hz. Peygamber kendisinden sonra Hz. Ali'nin halife olacağını açıklamıştır.

4.4. Şia

Sözlükte grup, topluluk, taraftar ve yardımcıları anlamlarına gelen Şia, terim olarak Dördüncü Halife Hz. Ali'nin tarafını tutanların ve onun diğer bütün sahabilerden üstün olduğunu kabul edenlerin mezhebidir.¹⁸ Şia, hilafetin nas ve tayin yoluyla Hz. Ali'ye ve soyuna tahsis edildiğini iddia eder. Bu mezhep dinî ve fikrî olmaktan çok hilafet tartışmalarından doğmuş siyasi bir mezheptir. Şia'ya göre Hz. Peygamber kendisinden sonra Hz. Ali'nin halife olacağını açıklamıştır. Hz. Ali ve sonraki imamlar da kendilerinden sonra kimin imam olacağını bildirmişlerdir. **“Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan onun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kafirlere yol göstermez.”**¹⁹ ayeti ile Şii kaynaklarda geçen ve Ğadir-i Hum hadisi diye bilinen hadis, Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'nin halife olacağını göstermektedir. Hâlbuki Ehl-i sünnet tefsir âlimlerine göre ayetin iniş sebebi bu değildir.

Şia birbirinden farklı düşünen birçok kola ayrılmıştır. Bununla beraber genel olarak Şia'nın bazı görüşleri şöyle sıralanabilir:

- ✓ Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonra Müslümanların en üstünü Hz. Ali'dir. Halifelik ve imamet, çözümü insanlara bırakılabilecek işlerden değildir. Şia'ya göre imamet meselesi dinin asıllarındandır ve bir kimsenin mümin olabilmesi için imameti kabul etmesi gerekir. İmamet nas ve tayin ileler.
- ✓ İmamlar peygamberler gibi büyük ve küçük günahlardan korunmuşlardır. (Masum imam anlayışı)
- ✓ İlk üç halife hilafeti Hz. Ali'nin elinden almışlardır. Bu sebeple zalimdirler. Onlara uyanlardan uzaklaşmak (teberri) gereklidir.
- ✓ Büyük günah işleyenler tövbe etmeden ölürlerse ebedî olarak cehennemde kalırlar.

B

BİLGİ KUTUSU

Gadîr-i Hum Olayı

Gadîr-i Hum olayı Müslim, İbn Mâce ve Hâkim en-Nîsâbûrî gibi Sünnî muhaddislerin naklettikleri hadislerde de geçmektedir.

Müslim'in rivayetinde ise Resûl-i Ekrem'in, Mekke ile Medine arasındaki Hûm adı verilen bir mevki-de yaptığı konuşmada ölümünün yaklaştığına işaret ettiği, ashabına Allah'ın kitabını ve Ehl-i beytini (sekaleyn) bıraktığını belirttikten sonra Allah'ın kitabına sarılmalarını tavsiye ettiği ve Ehl-i beyti konusunda onlara Allah'ı hatırlattığı şeklindeki rivayet kaydedilmiştir.

(Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 36; İbn Mâce, "Mukaddime", 11; Hâkim en-Nîsâbûrî; el-Müstedrek, III, 109.)

Anılan hadiste geçen “Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.” ifadesindeki mevla kelimesini Şia “yönetici” manasında yorumlarken Ehl-i sünnet aynı kelimenin “dost” anlamına geldiğini ifade eder ve Şia’nın görüşlerine itirazlar ileri sürerler. Şöyle ki:

Ehl-i sünnet aynı kelimenin “dost” anlamına geldiğini savunur ve halifeliğin nasla tayin edildiği fikrine aşağıda zikredilen hususlardan dolayı itiraz eder;

- ✓ Hz. Ali’nin halifeliği ayet ve hadisle bildirilmiş olsaydı, Hz. Peygamber’in vefatının hemen sonrasında ashab (ensar ve muhacirler) halife seçimiyle meşgul olmazdı.
- ✓ Hz. Ali’nin halifeliği döneminde bu tip fikir ve görüşlere rastlanmamaktadır.
- ✓ Hz. Ali’nin Hakem Olayına razı olması da Şia’nın iddialarını boşa çıkarmaktadır.

B

BİLGİ KUTUSU

Haşhâşîler (Haşîşîler):

Fatımî halifelerinden Müstansir Billâh'ın ölümünün ardından (1094) yerine geçemeyen büyük oğlu Nizâr'ın ve soyunun imametini savunan Hasan Sabbâh, 483 (1090) yılında başta Alamut olmak üzere İran ve Irak'taki çeşitli kaleleri ele geçirerek Nizârî teşkilâtını kurmaya muvaffak oldu. XII. yüzyılın başlarında Selçukluların hâkimiyetinde bulunan Suriye'de Cebeliensâriye'nin hemen hemen bütün kaleleri Nizârîler tarafından zaptedildi. Bu bölgede teşkilâtlanmış olan Nizârîler, genellikle Alamut'ta oturan ve "şeyhü'l-cebel" denilen liderlerinin emriyle muhalif Müslüman gruplara ve Haçlılara karşı saldırılar düzenlemişler, esrar içirilen fedaileri vasıtasıyla çok sayıda devlet adamına karşı suikast tertip etmişlerdir.

İslam dünyasına karşı siyasi, içtimaî ve dinî bakımdan ciddi bir tehdit oluşturan Haşîşîler kurbanlarını özenle seçiyorlardı. Bunların bir kısmı idareci, bir kısmı da dinî sınıftandı ve pek azı hariç tamamı Sünnî idi; genel olarak Şîîler'e, Hristiyanlara ve Yahudilere saldırmamışlardır.

Haşîşîler'in en önemli özelliği gizli cemiyet hâlinde teşkilatlanmalarıdır. Bu topluma giren kişiler fedailer, refikler, dâîler ve davetin önde gelen kişileri şeklinde bir sınıflandırmaya tâbi tutuluyorlardı ve liderlerine karşı mutlak surette itaat göstermek, emredilen her şeyi yerine getirmek zorunda idiler.

(Mustafa ÖZ, "Haşîşîyye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 16, s. 418 - 419'dan kısaltılarak alınmıştır.)

Hazırlayan
Hasan KAYA